

A Szerzői Jogi Szakértő Testület szakvéleményei

Színpadi díszlet megváltoztatása

Ügyszám: SZJSZT 39/07

A bíróság által feltett kérdések:

A bíróság felkéri a Szakértő Testületet, hogy 60 napon belül a következő kérdésekre nézve készítsen szakértői véleményt:

1. Felhasználható volt-e a G. B. által a kőszínházba tervezett /és kivitelezett és felhasznált/ díszlet a Szegedi Szabadtéri Játékokon megtartott előadáshoz, vagy sem?
2. Amennyiben a kőszínházban tartott előadáshoz használt díszlet mellett egyéb kiegészítő, vagy módosított díszlet felhasználása vált szükségessé, az az eredeti tervek, illetve az azok alapján elkészített díszletek megváltoztatását jelentik-e, és egészében a Szegedi Szabadtéri Játékokon felhasznált díszlet látványa a szerző becsületére, vagy szakmai jóhírnevére sérelmes lehetett-e vagy sem?
3. Az alperes által technikai jellegű módosításoknak említett kiegészítő elemek, vagy változtatások igényeltek-e díszlettervezői tevékenységet, vagy sem?
4. Megállapítható-e az, hogy az eredeti díszlettervezéssel kapcsolatban elkészített egyes elemek kerültek csak felhasználásra a Szegedi Szabadtéri Játékokon technikai jellegű változtatásokkal, vagy sem?
5. Amennyiben technikai jellegű módosításokon túli díszletváltoztatás tapasztalható, azzal az eredeti, a kőszínházra tervezett díszlet egysége, vagy látványa megtörik-e, és az eredeti tervek alapján készült díszlethez képest teljesen más látványt mutat-e?

Az eljáró tanács válasza

Ad 1.

A kérdést az eljáró tanács mind szcenikai, mind ahhoz kapcsolódóan jogi szempontból megvizsgálta.

Az eljáró tanács egyhangú álláspontja szerint G. B. által a kőszínházba tervezett, az alperes által kivitelezett és felhasznált díszlet, a Szegedi Szabadtéri Játékokon megtartott előadásokon változtatás és kiegészítés nélkül nem volt felhasználható.

Ez szükségképpen maga után vonja azt, hogy az alperesi színházban felhasznált díszletekből bizonyos elemet el kellett hagyni (függőhíd), illetve ki kellett egészíteni a két színház közötti objektív (technikai, méretbeli, időjárási, stb.) különbségek miatt.

Ezt a ténykérdést az alperesi színház és a Szegedi Szabadtéri Játékok között Szegeden, 2005. január 31-én létrejött szerződésben is rögzítették. (II. 14. francia bekezdés 3. oldal)

A kérdésre adott jogi válaszként az eljáró tanács megállapítja, hogy az alperesi színházban felhasznált díszleteket a vizsgált felhasználási szerződések alapján a Szegedi Szabadtéri Játékokon tartott előadások alkalmából csak változatlan formában használhatta volna fel.

A felhasználási engedély nem foglalta magában a díszletterv átdolgozásának jogát: az Szjt. 47. § (1) bekezdése szerint ugyanis „a felhasználási engedély csak kifejezett kikötés esetén terjed ki a mű átdolgozására”. A felek eredeti megállapodása az átdolgozásra (illetve a szerződés szóhasználatával élve: módosítására, adaptálására) vonatkozóan is tartalmazott rendelkezést, azt a szerző kifejezetten fenntartotta saját maga számára. A szerződmódosítás szövege e rendelkezést már nem vette át, ez azonban nem jelenti azt, hogy a felperes az átdolgozásra engedélyt adott volna. Amennyiben tehát az alperes a felperesi díszlettervet átdolgozott formában használta fel a szabadtéri előadások során, erre a vizsgált felhasználási szerződések alapján nem szerzett jogosultságot.

Ad 2.

A kérdés több alkérdést tartalmaz, amelyek közül az elsőre adott válasz determinálja a másik kettőre adott válasz lehetőségeit. Az eljáró tanács ezért a kérdésekre egyenként válaszol.

Szükséges volt-e a kőszínházban tartott előadáshoz használt díszlet mellett egyéb kiegészítő, vagy módosított díszlet felhasználása?

Az eljáró tanács véleménye szerint általánosságban elmondható, hogy a kőszínházi és szabadtéri előadások jellegének különbsége – még a színpadok méretazonosságának esetében is – a díszlet kisebb-nagyobb módosítását teheti szükségessé. Ez a perbeli szabadtéri előadás esetében sincs másként: egyrészt a két színpad közötti méretkülönbség, másrészt a szabadtéri színpad egyéb, a kőszínháztól eltérő tényezői indokolhatták a kőszínházi díszlettől részben eltérő díszlet használatát. Esetleges kiegészítő díszletelemek használatának szükségessége ugyanakkor már nem csupán a fenti, objektívnek nevezhető tényezők függvénye. Az eltérő színpadi adottságok miatt esetlegesen, szubjektív okokból, vagy akár szükségszerűen módosuló rendezői koncepció sem vezethet oda, hogy az eredeti díszleteket oly módon változtassák meg a tervező engedélye nélkül, hogy az átdolgozásnak minősüljön.

A kiegészítő/módosított díszlet felhasználása az eredeti tervek, illetve az azok alapján elkészített díszletek megváltoztatását jelenti-e?

Jelen ügyben a szabadtéri előadáson – amint erről a per folyamán a felek is egybehangzóan nyilatkoztak – mind kiegészítő, mind módosított díszletelemek felhasználása megtörtént. Az eljáró tanács ezért a második részkérdésre adott válaszában e tényhelyzetből indult ki.

Az eljáró tanács a megküldött dokumentumok alapján megállapította, hogy a szabadtéri előadáson használt díszlet az eredeti tervekhez, illetve a kőszínházi előadáson használt díszlethez képest több helyen is megváltoztatásra került. A megküldött DVD felvételek alapján az eljáró tanács a következő fontos különbségeket állapította meg:

a) a kőszínházi eladásban a színpadkép jobb oldalán elhelyezkedő, a középső díszletelemet a jobb szélén elhelyezkedő díszletelemmel összekötő íves oszlopsor a szabadtéri előadásból teljes egészében hiányzik. Ez nemcsak a DVD-n csatolt felvételeken, hanem az alperes által csatolt ún. világítási képeken is jól látható;

b) a díszletkapolna szinte csak jelzésszerű, fényhatással operáló keresztjének külső képe a szabadtéri előadáson koncepcionálisan is különbözik a kőszínházi előadás archaizáló jellegű, lényegesen részletezettebb, ikont ábrázoló keresztjétől;

c) a kőszínházi előadás egyik jelenetéhez használt függőhíd a szabadtéri előadásban nem szerepel;

d) a sírkamra oltára a szabadtéri előadásban – bár bizonyos részleteiben (pl. a közepén álló keresztmötívumban) hasonlít (vagy azonos) a kőszínházi előadásban felhasznált díszletelemhez – gyakorlatilag csaknem új elemnek tekinthető, mivel megjelenése, kidolgozottsága sok szempontból jelentősen eltér az eredeti koncepciótól (oszlopok száma és megjelenítése, az oltárhoz vezető lépcsősor menete, az oltár felső lezárása);

e) a szabadtéri előadáson új álkőfal is megjelenik az egyes díszletelemek között.

E kérdésre adott válasznál szükséges megemlíteni azt is, hogy a díszlet megváltoztatása történhet – és jelen esetben történt is – az egyes díszletelemek elhagyásával is, ha az elhagyás az adott díszlet képét jelentősen megváltoztatja.

A szabadtéri előadáson felhasznált díszlet látványa a szerző becsületére, vagy jóhírnevére sérelmes lehetett-e vagy sem?

A szabadtéri előadás díszlete több helyen lényegesen különbözött az eredeti, a korhű jelleget jobban követő felfogástól. A látványegység alábbi, 5. kérdésre adott válaszában részletesebben kifejtett megbotása, az egyes díszletelemek (kápolna, oltár) technikai követelmények által nem indokolható módosítása összességében azonban arra nem volt alkalmas, hogy a nézőben a szerző becsületére, vagy jóhírnevére sérelmes benyomás alakuljon ki.

Kétségtelen ugyanakkor, hogy az eredeti mű vonásai több helyen lényegesen megváltoztak és ez a szakmai körökben akár negatív megítélést is eredményezhet.

Ad 3.

Az egyes, eredeti tervben és kőszínházi előadásban szereplő elemek elhagyása – amennyiben azt nem pótolták új elemmel – díszlettervezői munkát nem feltétlenül igényelt. Az eljáró tanácsnak megküldött felvételek alapján ugyanakkor nem állapítható meg egyértelműen, csak a felek nyilatkozataiból következtethető, hogy a díszlettervek egyes esetekben nem, vagy nem csupán külső megjelenésükben változtak meg (méretarány, teherbíró képesség stb. is változhatott). E változások egy részét indokolhatja a szabadtéri színpad eltérő jellegzetességeiből fakadó technikai szükségszerűség, más részük azonban tervezési feladatokat is igényelhetett (ennek megállapításához ugyanakkor minimálisan szükséges lett volna a szabadtéri előadásra átdolgozott díszletek tervrajzára is). A díszlettervezői munkáról ugyanakkor általánosságban elmondható, hogy az nem merül ki a néző számára befogadható elemek megtervezésében: komplexebb feladatként a nem látható elemek tervezésében is megjelenhet a tervező művének egyéni-eredeti jellege.

Az esztétikai megjelenésben is különböző díszletelemek közül a II. felvonásban szereplő oltár esetében mindenképpen olyan jelentős átdolgozás történt, ami díszlettervezői tevékenységet igényelt.

Ad 4.

Az eljáró tanács megállapítja, hogy az eredeti díszlettervek alapján készült egyes díszletelemek nem csupán technikai jellegű változtatással kerültek felhasználásra a Szegedi Szabadtéri Játékokon, hanem egyes díszletelemek tekintetében lényeges változtatások történtek, kihagyás, vagy átdolgozás útján.

Így például a szabadtéri előadás II. felvonásában látható oltárdíszlet jelentősebben különbözik az eredeti tervektől, illetve az az alapján megvalósított díszlettől, mint azt a technikai jellegű változtatások indokoltá tennék. Ugyancsak, az I. felvonás kápolnájának stilizált keresztdíszítése a technikai jellegű változtatás esetleges igényével nem indokolható, esztétikailag új megoldás.

Ad 5.

A kérdés több alkérdést foglal magában. Egyrészt a kőszínházra tervezett díszlet, a középkori városok felépítésére utaló, és kissé komor, fenyegető hangulatú, tömör szerkezete – főként a középső és jobb oldali díszletelemet összekötő íves oszlopsor hiánya miatt – a szabadtéri előadásban jelentősen megváltozott: ennek helyére új díszlet sem került, csupán a háttérfüggöny, illetve egy fémhíd látható. Az eredeti, egységes díszletkép ezáltal jelentősen megbomlik: az összekötőelem nélkül maradt díszletelemek ezáltal mintha „funkcionalitásukból” veszítenének, a szabadtéri előadáson sokkal inkább stilizált elemnek tűnnek, mint a kőszínházi előadásban.

A szabadtéri előadás látványa sokban különbözik a kőszínházi előadásétól, a fentebb már ismertetett új díszletelemeknek, illetve az egyes eredeti elemek elhagyásának köszönhetően, amelyek a kőszínházra tervezett díszlet egységét, illetve látványát megtörik.

Mindazonáltal nem állítható, hogy a szabadtéri előadás díszlete a kőszínházihoz képest teljesen más látványt mutat: az előadáson dominálnak az eredeti díszlettervben szereplő elemek.

A Fővárosi Bíróság 30. számú megkeresésében azt kérte a testülettől, hogy a szakértői megállapításoknál az eljáró tanács vegye figyelembe a felperes 35. számú beadványában foglaltakat is.

A felperesi kérdések:

- 1. Szerzői jogi szempontból minek minősíthető az Operettszínház színpadához készült díszletterveknek az ennyire eltérő méretű, technikai-technológiai adottságú, és egyéb fizikai körülményeit illetően is eltérő színpadra „igazítása”, megváltoztatása?**

Az eljáró tanács a kérdés megválaszolásával utal a Fővárosi Bíróság 2. és 4. számú kérdésére adott válaszára. A szabadtéri előadáson felhasznált díszlet nem csupán a mű lényegét nem érintő, a felhasználáshoz elengedhetetlen technikai jellegű, hanem a díszletterv bizonyos elemei esetében ezen túlmenő változtatásokat is tartalmaz.

- 2. Az 1. pont megválaszolását követően foglaljon állást a Testület arról: véleménye szerint jogszerű-e, hogy a szerző engedélye, hozzájárulása nélkül más az ő tervét ily módon megváltoztassa?**

Tekintettel arra, hogy a kőszínházban eredetileg felhasznált díszletek a szabadtéri előadáson lényeges megváltoztatásra kerültek a szerző engedélye ehhez mindenképpen szükséges lett volna (utalunk a Fővárosi Bíróság 1. számú kérdésére adott válaszunkra).

- 3. Ha egy olyan volumenű terv-változtatás történik, mint jelen esetben s ehhez tervezőt nem alkalmaznak (vagy nem nevesítenek), kié a felelősség (anyagi) annak színpadi felállításából eredő probléma bekövetkezte esetén?**

E kérdés megválaszolása nem tartozik az eljáró tanács kompetenciájába és nem tárgya pernek.

Budapest, 2008. április 2.

dr. Szilágyi István
a tanács elnöke

dr. Gondol Daniella
a tanács előadó tagja

Dr. Gyimesi László
a tanács szavazó tagja